

Lâdik (Konya) Halıcılığının Günümüzdeki Durumu

Emine KARPUZ*

ÖZET

Lâdik; Konya- Sarayönü'ne bağlı bir kasabadır. Halıcılık sanatı açısından önemli bir merkezdir. Lâdik halıları XVII. yüzyıl sonlarından itibaren yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu araştırma ile yüzyıllardır varlığını sürdüren ve çeşitli yayınlarda yer alan Lâdik halıcılığının günümüzdeki durumunu tespit etmek amaçlanmıştır. Günümüz Lâdik dokumalarının tür, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri alan araştırması ve gözlem metodu ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca satış atölyelerinin problemleri, hammadde temini ve ürünlerin pazarlanması gibi önemli bilgiler belirlenmeye çalışılmıştır.

Bugün Konya Etnografya Müzesi, Vakıflar Sahip Ata Müzesi, İstanbul Türk ve İslâm Eserleri gibi çeşitli müzelerde örnekleri bulunmaktadır. Bu çalışmada geleneksel özellik gösteren Konya Etnografya Müzesi'nde bulunan örnekler ile gelenekselliği kısmen devam ettiren son yüzyılda dokunan ve halen halkın kullandığı halıların teknik, desen, renk, malzeme özellikleri incelenmiştir. Son 50-60 yılda dokunan ve teknik, malzeme, motif, kompozisyon ve renk açısından farklılık gösteren ve günümüzde "Lâdik Halıları" olarak adlandırılan örneklerle kıyaslanarak, bu el sanatının yaşatılması ve gelenekselliğini koruması anlamındaki öneriler çalışmada önemle vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lâdik halıcılığı, Teknik, Kompozisyon, Motif.

ABSTRACT

Lâdik is a village of Konya-Sarayonu County. It is an important center for the art of carpentry. The carpets of Lâdik have become popular beginning from the end of seventeenth century. This study aims to demonstrate the present situation of Lâdik carpentry which has existed for centuries and been analyzed in various works. The study also tries to highlight the features of today's Lâdik texture in regard to kind, technique, color, motif and composition by means of fieldwork and observation technique. Some vital problems related to workshops about obtaining raw stuff and marketing of the goods are tried to be underlined through the study.

Today, samples from the carpets of Lâdik are exhibited in various museums such as the Konya Museum of Ethnography, Foundations Sahip Ata Museum and İstanbul Turkish and Islamic Monuments Museum. This study evaluates technique, motif and stuff quality of the samples in the Konya Museum of Ethnography and the ones that keep their traditional trace to a certain degree by stil being used by the local folk. Technical features of the samples are compared with the carpets called "Ladik Carpets" and the paper concludes by stressing upon what should be done for the continuation and preservation of this handicraft.

Keywords: Lâdik carpentry, Technique, Composition, Motive.

1. Giriş

Bu bildirinin konusu 17-20. yüzyıllar arasında önemli halı merkezi olan ve belirli özellikleri bulunan Lâdik halılarının ortadan kalkmasının nedenleri, günümüz-

* Yrd. Doç.Dr. Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü, e-posta: ekarpuz@selcuk.edu.tr

Foto 1. Konya- Lâdik'in genel görünüşü.

deki durumu ve neler yapılabilir sorularına cevap aramak nedeniyle "Konya- Lâdik Halıcılığının Bugünkü Durumu" olarak belirlenmiştir. Türk El sanatları içinde önemli bir yere sahip halıcılık sanatı, diğer el sanatları gibi can çekişme noktasına gelmiştir. Bunu günümüzde yapılan bütün araştırmalardan anlayabilmekteyiz. Lâdik halılarının günümüzdeki durumunu tespit etmek için geçmişte yapılan geleneksel örneklerin bilinmesi gerekmektedir. Bu nedenle araştırmamızda, ilk defa fotoğrafları ile birlikte Konya Etnografya Müzesi'nde bulunan Lâdik halılarından örneklerle de yer verilmiştir. Ayrıca özel koleksiyonlarda bulunan Lâdik yöresi halıcılığının örnekleri de incelenmiştir. Araştırmanın verilerine ulaşabilmek amacıyla Konya Etnografya Müzesi ile yöre ve yöreye bağlı köylere gidilmiş, yöre insanıyla görüşülmüş, elde edilen veriler ışığında konu çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır¹ İncelenen örnekler Katalog bölümüne kronolojik olarak yerleştirilmiştir.

Konya'ya geçmeden önce konu ile ilgili bilimsel çalışmalara yer verilmiş, mevcut örnekler üzerinde durulmuş ve Lâdik halılarının genel özellikleri yeniden hatırlatılmıştır.

Yapılan literatür taramasında Lâdik halıcılığı ile ilgili önemli yayınlarla karşılaşmıştır. Aslanapa, O., **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**, İstanbul, 2005'de eserin Konya Bölgesi halı ve seccâdeleri bölümünde Lâdik halılarının özellikleri kısaca anlatılmıştır.

Akan, Meral-Ünal, Nurşen, "Konya Lâdik Halılarında Görülen 'Lâdik Gülü' Motifinin Analizi ve Çeşitli Biçimleri Üzerine Tespitler", *II. Uluslararası Türk El*

Dokumaları Sempozyumu, Konya, 2009, s. 121-128 adlı makalede Lâdik halıcılığının önemi vurgulanmış ve Lâdik Gülü motifinin örneklerle tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir.

Barışta, Örcün, "Sarayönü ve Lâdik'te Bulunan Türk Halılarından Bazı Örnekler", *Vakıflar Dergisi*, XXV, Ankara, 1995, s. 211-234 adlı makalede Sarayönü ve Lâdik'te bulunan camilerdeki Lâdik halıları dışında Niğde, Kırşehir, Konya-Sızma, Obruk, Keçimuhsine ve Karapınar yörelerine ait halı örneklerinin teknik, desen özellikleri detaylı olarak anlatılmış ve desen çizimlerine yer verilmiştir.

Deniz, Bekir, "Lâdik Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Sayı:46, Yıl: 12, (1986), s. 13-18'de yer alan yayında Lâdik halıcılığının tarihi gelişimi ve İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi koleksiyonunda bulunan halılar ışığında günümüz Lâdik halılarının örneklerinin özellikleri vurgulanmıştır.

Deniz, Bekir, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara, 2000'de yayınlanan kitapta İç Anadolu bölgesi Halı ve Düz Dokuma Yaygılarının tanıttığı bölümde Lâdik halılarına kısaca değinilmiştir.

Yasa, Azize Aktaş, "Konya'da El Halıcılığının Bugünkü Durumu ve Problemleri", *Arş*, Yıl:1, Sayı: 3, 1997, s.128-133'de yer alan makalesinde Konya halı ihracatı hakkında bilgiler vererek, Lâdik, sille, Taşkale, Akören gibi merkezlerde halıcılığın yaşatılması ile ilgili olarak Türk El halıcılığı projesinden söz etmektedir.

Yetkin, Şerare, "Türk Halı Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Ankara, 1993, s.311-328'de Lâdik seccâde halılarının özellikleri açıklanmaktadır.

Lâdik, Konya'nın Sarayönü ilçesine bağlı bir kasabadır (Foto 1). Konya-İzmir karayolu üzerinde, Konya'ya 40, Sarayönü'ne 10 km. uzaklıktadır.

¹ Bildirinin hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen özellikle elindeki örnekleri bize sunan Lâdikli Mustafa Doğan ve ailesine, Konya Müzesi uzmanlarına ve özellikle Arkeolog Gülseren Kervan'a teşekkür ederim.

Foto 2. Konya Etnografya Müzesi 820 env. No'da kayıtlı Seccade Halısı (17. yüzyıl).

Foto 3. Konya Etnografya Müzesi 820 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısından detay.

2. Katalog

2.1. Müze Örnekleri:

Envanter No: 820

Foto 2-3.

Türü: Seccâde Halısı

Ölçüleri: 115x168 cm.

Tarihlendirme: 17. yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi

Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Mevlana Dergâhından Nakil- 1926

Kompozisyon: Seccâde iki sütunce ile üç mihraplı olarak dokunmuştur. Mihrap kemerlerinin tepesinde âlem vardır. Mihrap nişlerinin üzeri stilize bitkisel motif dolguludur. Sütuncelerin üstü sümbül-lale dallarıyla bezelidir. İçleri yıldız, zigzag ve mine çiçekleriyle bezeli, ortadaki geniş kuşak ve iki yanındaki dar kuşakla kompozisyon sınırlandırılmıştır. Mihrap zemini bej, kuşamların zemini kırmızıdır. Dokumada ayrıca mavi, yeşil, sarı ve kahverengi renkli yün iplik kullanılmıştır.

*Envanter No:*821

Foto 4-5-6.

Türü: Seccâde Halısı

Ölçüleri: 1.09x1.73 cm.

Tarihlendirme: 17.yy

Kullanılan Malzeme: Yün

*Kullanılan Teknik:*Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi

Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Mevlana Dergahından Nakil-1926

Kompozisyon: Seccâde mihraplıdır. Mihrap kemerlerinin tepesinde âlem vardır. Mihrap kemerinin üst kısmında dal, yaprak, lâl ve karanfil motifleri görülür. Mihrap nişinin üstündeki ayetlik olarak da tanımlanan bölümde yan yana dizilmiş üstünde lale çiçekleri görülür. Bu kompozisyonu sınırlandıran dar kuşaklarda zigzag ve mine çiçekleri, yıldız çiçek geniş bordürde açmış lale ve açmamış top laleler görülür. Mihrap zemini kırmızı, kuşakların zemini bejdir. Dokumada ayrıca koyu-açık mavi, sarı, yeşil ve kahverengi renkli yün iplik kullanılmıştır.

Envanter No: 847

Foto 7-8.

Türü: Seccâde Halısı Parçası

*Ölçüleri:*84x116 cm.

Tarihlendirme: 17. yüzyıl

*Kullanılan Malzeme:*Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Foto 4. Konya Etnografya Müzesi 821 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı (17. yüzyıl)

Foto 5. Konya Etnografya Müzesi 821 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısından detay.

Foto 6. Aynı halıdan detay (821 env. No)

Foto 7. Konya Etnografya Müzesi 847 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı Parçasından detay. (17. yüzyıl)

Foto 8. Konya Etnografya Müzesi 847 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı parçasından detay.

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi
Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Mevlana Dergahından Nakil- 1926

Kompozisyon: Seccâde olarak dokunmuştur. Sağ uzun kenarı tamamen eksiktir. Diğer kenarlarda da eksik ve erimeler mevcuttur. Zemin mihraplıdır. Yanda tek, ortadaki çift sütuncelerle üç mihraplı olarak görünmektedir. Mihrap nişlerinin üzeri stilize bitkisel motif dolguludur. Ayetlik bölümü yan yana yapraklı lale dallarıyla doldurulmuştur. Menderes motifli ince bordür ve top lalelerle bezeli geniş bordürle kompozisyon sınırlandırılmıştır. Mihrap ve ayetlik bölümünün zemin rengi yeşil, diğer bölümlerin zemini kırmızı renklidir. Dokumada ayrıca beyaz, açık-koyu mavi, hardal sarısı ve kahverengi renkli yün iplik kullanılmıştır.

Envanter No: 832

Foto: 9-10.

Türü: Seccâde Halısı Parçası

Ölçüleri: max. 59x123 cm.

Tarihlendirme: 18. yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi
Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Mevlana Dergahından Nakil-1926

Kompozisyon: Seccâdenin üst kısım parçasıdır.

Mihrap kemerinin tepesinde alem vardır. Mihrap nişi üzerinde top lale motifi görülür. Ayetlik bölümü üç panoya ayrılmıştır. Ortadaki sekizgende yıldız motifi ile simetrik olarak stilize lâleler görülür. Yanlardaki sekizgenler yarımdır. Eşkenar dörtgenlerle bezeli dar kuşak ve top lalelerden oluşan geniş bordür mihrap kompozisyonunu sınırlamaktadır. Mihrap yeşil, dar bordür krem, geniş kuşak açık kahverengi zeminlidir. Dokumada ayrıca beyaz(kirli beyaz), mor ve açık-koyu kahverengi yün iplik kullanılmıştır.

Envanter No: 2

Foto: 11-12-13.

Türü: Seccâde Halısı

Ölçüleri: 120x185 cm.

Tarihlendirme: 18.-19.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi
Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Vakıflar Müdürlüğünden nakil-(Akşehir Hasan Paşa-İmaret) Camii'nden.)

Kompozisyon: Seccâde iki sütunce ile üç mihraplı olarak dokunmuştur. Mihrap kemerlerinin tepesinde âlem vardır. Mihrap nişlerinin üzeri stilize bitkisel motif dolguludur. Tabanlı bölümünde ters olarak yan yana yerleştirilmiş yapraklı lâle dalları görülür. İçleri top lale, yıldız çiçeği, açmış lâle ve zigzaglarla bezeli farklı genişlikteki bordürlerle kompozisyon sı-

Foto 9. Konya Etnografya Müzesi 832 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı Parçası (18. yüzyıl).

Foto 10. Konya Etnografya Müzesi 832 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı Parçasından detay.

Foto 11. Konya Etnografya Müzesi 2 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı Parçası (19. yüzyıl).(Vakıflardan nakil - Akşehir Hasan Paşa Camii'nden)

Foto 12. Konya Etnografya Müzesi 2 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı Parçasından detay.

Foto 13. Konya Etnografya Müzesi 2 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı Parçasından detay.

Foto 14. Konya Etnografya Müzesi 822 env. No'da kayıtlı Seccâde Halısı (H. 1251- M. 1835 tarihli)

Foto 15. Konya Etnografya Müzesi 6188 env. No'da kayıtlı Yastık Halısı (19. yüzyıl)

Foto 16. Konya Etnografya Müzesi 1525 envanter numaralı yastık halısı (20.yüzyıl).

nırlandırılmıştır. Mihrap zemin rengi mavi, diğer kısımların ise kırmızıdır. Dokumada ayrıca beyaz (kirli beyaz), sarı, açık mavi ve açık-koyu kahverengi renkli yün iplik kullanılmıştır. Oldukça yıpranmıştır. Büyük bölümünde havlar dökülmüş, çözgü iplikleri görünmektedir.

Envanter No: 822

Foto 14.

Türü: Seccâde Halısı

Ölçüleri: 118x124 cm.

Tarihlendirme: H.1251 (M. 1835)

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Dügümü

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi

Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Akşehirden Nakil- 1929

Kompozisyon: Seccâde mihraplıdır. Mihrap kemerlerinin tepesinde alem vardır. Mihrap nişinin üzeri stilize bitkisel motif dolguludur. Mihrap kemerinin iç kısmında Arap alfabesi ile "Cemaziyel ahir 1251" yazısı yer almaktadır. Tabanlık bölümünde yer alan ibrik motifinin üzerinde bir dal ve dalın üzerinde çiçek motifleri bulunmaktadır. Mihrap bölümünün zemini kırmızı, diğer kısımların zemin rengi ise yeşile çalan mavi renklidir. Dokumada ayrıca yeşil, sarı, siyah ve turuncu renkli yün iplik kullanılmıştır. Dokumada eksik, yırtık ve ezilmeler mevcuttur.

Envanter No: 6188

Foto 15.

Türü: Seccâde Halısı

Ölçüleri: 58x95 cm.

Tarihlendirme: 19.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Dügümü

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi

Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Satın alma (Bethany

Mendell)- 15.08.2002

Kompozisyon: Yastığın zemini stilize sümbül dolguludur. Kısa kenarları eksiktir. Dar kuşaklarda kırk dallar ve çiçekler yer alır. Geniş kuşak top lâle motif dolguludur. Dar kuşak mavi, diğer yüzeylerin zemin rengi ise koyu kızıl kahverengidir. Dokumada ayrıca kırmızı, sarı, yeşil, beyaz ve kahverengi renkli yün iplik kullanılmıştır.

Envanter No: 1525

Foto 16.

Türü: Yastık Halısı

Ölçüleri: 61x98,5 cm.

Tarihlendirme: 20.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Dügümü

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi

Foto 17. Konya Etnografya Müzesi 1526 envanter numaralı yastık halısı (20.yüzyıl).

Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Satın alma (Necati Ma-
nap)- 24.02.1972

Kompozisyon: Yastığın zemini boyuna üç sıra ha-
linde stilize nar veya haşhaş motifleri ve bu motife
dallarla bağlı çiçek motifleri ile tamamen bezenmiş-
tir. Narların içinde gamalı haç motifleri yer alır. Düz
çizgilerle birleştirilmiş kare dolgulu bordür merkezi
kuşatır. Kısa kenarlardaki ikinci bordürde zigzaglar
görülür. Merkezin zemini beyaz, bordürlerin ise kırmızıdır.
Dokumada ayrıca açık ve koyu kahverengi, sarı,
mavi ve bej renkli yün iplik kullanılmıştır.

Envanter No: 1526

Foto 17.

Türü: Yastık Halısı

Ölçüleri: 62,5 x100 cm.

Tarihlendirme: 20.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Konya Etnografya Müzesi

Müze Geliş Şekli ve Tarihi: Satın alma (Necati Ma-
nap)- 24.02.1972

Kompozisyon: 1525 envanter numaralı seccâdenin
eşidir ve aynı motif ve renklerle süslenmiştir.

2.2. Şahıslarda Bulunan Örnekler

Türü: Seccâde Halısı

Foto 18.

Ölçüleri: 1.30x90 cm.

Tarihlendirme: 20.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Mustafa DOĞAN- Lâdik

Koleksiyona Geliş Şekli ve Tarihi: Satın alma- 2009

Kompozisyon: Seccâde mihraplı olarak dokunmuş-
tur. Mihrap kemerinin tepesinde âlem, iç kısmında
kandil motifi yer alır. Bu süslemenin hemen üst kıs-
mında simetrik olarak yöresel tabirle "ıbrık" (ıbrık) ve
"kirman" motifleri görülmektedir. Merkez; bir geniş,
iki tarafındaki dar kuşaklarla sınırlandırılmıştır. İnce
bordürler kırk dal, yaprak ve çiçek bezelidir. Geniş
bordürde vev yerleştirilmiş kareler yer alır. Zemi-
ni koyu kırmızıdır. Ayrıca siyah, mor, açık-koyu sarı
renkli yün iplik kullanılmıştır.

Türü: Seccâde Halısı

Foto 19.

Ölçüleri: 1.22x2.27 cm.

Tarihlendirme: 20.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Foto 18. Mustafa Doğan'a ait Seccâde Halısı (20.yüzyıl)

Foto 19. Mustafa Doğan'a ait Seccâde Halısı (20.yüzyıl).

Foto 20. Mustafa Doğan'a ait Seccâde Halısı (20.yüzyıl).

Foto 21. Mustafa Doğan'a ait Seccâde Halısından detay (20.yüzyıl).

Foto 22. Mustafa Doğan'a ait Yan (Taban) Halısı(1942 tarihli)

Foto 23. Mustafa Doğan'a ait Yan (Taban) Halısından detay.

Bulunduğu Yer: Mustafa DOĞAN- Lâdik

Koleksiyona Geliş Şekli ve Tarihi: Mustafa Doğan'ın büyük anneannesi Ayşe Doğan tarafından dokunmuştur. (dokuma tarihi:1915)

Kompozisyon: Seccâde mihraplı olarak dokunmuştur. Mihrap kemerinin tepesinde âlem, iç kısmında kandil motifi yer alır. Bu süslemenin hemen üst kısmında simetrik olarak yöresel tabirle "ıbrık" (ibrik) ve "kirman" motifleri görülmektedir. Ayaklık bölümünde; bir dal ve bu dalın üzerinde iri yapraklar ve ortasında çiçek motifi yer alır. Merkez; bir geniş, iki tarafındaki dar kuşaklarla sınırlandırılmıştır. Kuşaklar kırık dal, yaprak ve çiçek bezelidir. Zemini koyu kırmızıdır. Ayrıca siyah, mor, açık-koyu sarı, pembe renkli yün iplik kullanılmıştır.

Türü: Seccâde Halısı

Foto 20-21.

Ölçüleri: 122x227 cm. 87x138 cm.

Tarihlendirme: 20.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Mustafa DOĞAN- Lâdik

Koleksiyona Geliş Şekli ve Tarihi: Satın alma- 2009

Kompozisyon: Seccâde mihraplı olarak dokunmuştur. Mihrap kemerinin tepesinde âlem vardır. Mihrap kemerinin iç boşluğunda üç adet kandil motifi

yer alır. Kandiller merkez ve yanlara doğru sarkar şekildedir. Mihrap kemerinin hemen üst kısmında simetrik olarak ibrik ve kirman motifleri görülmektedir. Ayaklık bölümünde; bir dal ve bu dalın üzerinde iri yapraklar ve ortasında çiçek motifi yer alır. Bu motifle sarkan kandillerin boşluklarına ibrikler yerleştirilmiştir. Merkez, farklı genişliklerdeki kuşaklarla sınırlandırılmıştır. Geniş kuşak açmış lâle ve top lâle motifleri ile bezelidir. Diğer kuşaklar kırık dal, yaprak ve çiçek bezelidir. Mihrap zemini koyu kırmızı, kuşakların zemini mordur. Ayrıca siyah, açık-koyu sarı, pembe renkli yün iplik kullanılmıştır.

Türü: Yan Halısı

Foto 22-23-24.

Ölçüleri: 120x350 cm.

Tarihlendirme: 20.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Mustafa DOĞAN- Lâdik

Koleksiyona Geliş Şekli ve Tarihi: Mustafa Doğan'ın anneannesi Fadime Doğan tarafından dokunmuştur.

Kompozisyon: Yöresel olarak "Tepsi Göbek" olarak adlandırılan halıdır. Merkezde üç adet sekizgen biçiminde madalyon (göbek) bulunur. Bu motifin içi yöresel olarak "merdivan" tabir edilen motifle bezelidir. Bu kompozisyonu çevreleyen dar bordürde S kıvrım-

Foto 24. Mustafa Doğan'a ait Yan (Taban) Halısından detay.

ları, geniş kuşakta ise top lâle ve açmış lale motifleri görülmektedir. Kısa kenarlardaki en dış bordürde ise yan yana sivri kemerli mimari bezeme bulunur. Halıda Latince "E" ve "S" harfleri ile "1942" tarihi okunmaktadır. Halının başlangıç ve bitiş kısmındaki madalyonların üzerinde kuş tasvirleri yer almaktadır. Halının zemini kırmızı, madalyonların boşlukları ve geniş kuşağın zemini koyu sarıdır. İnce kuşak zemini ise koyu kahverengidir. Dokumada ayrıca beyaz, açık kahverengi ve açık sarı renkli yün iplik kullanılmıştır.

Türü: Yan Halısı

Foto 25.

Ölçüleri: 392x120 cm.

Tarihlendirme: 20.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Mustafa DOĞAN- Lâdik

Koleksiyona Geliş Şekli ve Tarihi: Satın alma- 2005

Kompozisyon: Halı sekizgen biçimli göbekli olarak dokunmuştur. Göbek aralarında kirman motifleri bulunur. Bu kompozisyonu çevreleyen dar kuşakta kıvrık dal ve çiçek motifleri, geniş kuşakta ise top lâle (Lâdik gülü) ve açmış lâle motifleri görülmektedir. Kısa kenarlardaki en dış bordürde ise yan yana sivri kemerli mimari bezeme bulunur. Göbeğin zemin rengi kırmızı, geniş bordürün ise açık mavidir. Do-

kumada ayrıca koyu mavi, sarı, yeşil, bej, açık-koyu kahverengi ve beyaz renkli yün iplik kullanılmıştır.

Türü: Yan Halısı

Foto 26.

Ölçüleri: 3.40x1.14 cm.

Tarihlendirme: 20.yüzyıl

Kullanılan Malzeme: Yün

Kullanılan Teknik: Gördes (Türk) Düğümü

Bulunduğu Yer: Mustafa DOĞAN- Lâdik

Koleksiyona Geliş Şekli ve Tarihi: Satın alma- 2009

Kompozisyon: Halı sekizgen biçimli göbekli olarak dokunmuştur. Göbek aralarında kirman motifleri bulunur. Bu kompozisyonu çevreleyen dar kuşakta kıvrık dal ve çiçek motifleri, orta ve geniş bordürlerde ise dal ve çiçek motifleri görülmektedir. Kısa kenarlardaki en dış kuşakta ise yan yana sivri kemerli mimari bezeme bulunur. Göbeğin zemin rengi kırmızıdır. Dokumada ayrıca mor, sarı, açık yeşil, siyah ve beyaz renkli yün iplik kullanılmıştır.

3. Lâdik Halılarının Genel Özellikleri ve Günümüzdeki Durumu

3.1. Lâdik Halılarının Tarihiçesi:

Lâdik'te halıcılık XVII. yüzyılın sonlarından itibaren yaygınlaşmaya başlamış ve son yıllara kadar geleneksel anlamda devam etmiştir. İstanbul Türk İslâm

Foto 25. Mustafa Doğan'a ait Yan Halısı (20.yüzyıl).

Foto 26. Mustafa Doğan'a ait Yan Halısı (20.yüzyıl).

Foto 27. Mustafa Doğan'a ait Yan Halısı (20.yüzyıl).

Eserleri, Vakıflar ve Konya Etnografya Müzelerinde sergilenen halılar ile özel koleksiyon örnekleri kronolojik olarak Lâdik halılarını izlememize imkân verir.

1950'li yıllarda Konyalı iş adamı Kemal Seli ve Kaplanlar Halıcılık Koll. Şti. yörede dokumacılığın canlanmasına önemli katkılar sağlamışlardır. Bu kapsamda dört adet atölyede 300-500 arası tezgâhla ve asgari ücretle yöre insanı çalışmıştır. Bu çalışma halıcılığı bireysellikten sektörel bazda ilk geliştirme çabası olarak görülebilir. Bu dönem dokumacılığında Konya'nın Uğurlu Villaları önünde yer alan boyama atölyelerinde yün iplikler boyatılmıştır. Desenler Sümer Halı ve Kaplanlar tarafından hazırlanmıştır. Bugün o dönemde var olan atölyelerden sadece bir

tanesi vardır. Ancak faal değildir. Bunun dışında evlerde bireysel çabalarla yaşatılan dokumacılık faaliyetleri de sürdürülmüştür. Yine bu dönemde halkın *Bünyan* halı dediği dokumalar da gerçekleştirilmiştir. 1970- 75 yıllarında Isparta'dan gelen halı tüccarları sipariş halı dokutturmuşlardır.

2010 yılı Nisan ayında Sarayönü Kaymakamlığı, Osmanlı Halıcılık ve Halk Eğitim Merkezi işbirliğinde gerçekleştirilen ve üç ay süren İŞKUR projesi kapsamında 20- 30 yaşları arasında 40 bayanla dokuma faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

1968 senesinde Hayvancılığı Geliştirme Kooperatifi adıyla kurulan ortaklık, 1973-74'de Halıcılık Kooperatifine, günümüzde el halıcılığının bitmesi üzerine Tarımsal Kalkınma Kooperatifine dönüştürülmüştür.

3.2. Kullanılan Teknikler:

XVII. ve XX. İlk yarısı arasında dokunan halılarda Gördes düğüm(Türk düğümü) tekniği kullanılmıştır. Çift çözüğü üzerine atılan ve sağlam bir düğüm şekli olan bu teknik günümüz halılarında artık uygulanmamaktadır. Lâdik halılarında 40x50 sıklık uygulanır.

1950'den bu yana yörede dokunan İran desenli halılarda İran tekniği, yöresel olarak "Köy halıları" olarak tanımlanan tabana veya sedire sermek için yan yana serilerek kullanılan halılarda çift düğüm tekniği kullanılmıştır.

3.3. Kullanılan Malzemeler:

Lâdik halıları İstar (yörede tezgâh da denir) tezgâhlarında dokunmuştur. Son dönem tezgâhlar Kaplanlar Halıcılık tarafından yaptırılmış büyük boy modern tezgâhlardır. Ayrıca demir tezgâhlarda kullanılmıştır. XVII. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar dokunan örneklerde atkı, çözüğü ve ilme ipleri yündür. Elde eğrilmiş oldukları müze örneklerinin yıpranan kısımlarda açığa çıkan çözüğülerinden anlaşılmaktadır. Yünler kök boya ve doğal boyalarla renklendirilmiştir.

Günümüzde ise çözüğüde % 100 pamuk ipliği, atkı ipliklerinde %100 yün malzeme kullanılmaktadır. Yün ipliğinin %40'ı Yeni Zelanda yün elyafından, % 40'ı Karaman besi yününden, % 20'si merinos yününden oluşmaktadır². Atkı iplikleri Isparta Sümerbank Tekstil Fabrikasından satın alınmaktadır. Boyalar kimyasaldır. Dokuyucuya hazır boyanmış yünler verilmektedir.

3.4. Kullanılan Renkler:

Bugün müzelerimizde ve özel koleksiyonlarda yer alan erken örneklerde hâkim renk kırmızı ve mavidir. Ayrıca kahverengi, yeşil ve beyaz(bej) da ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Halının mihrap zemininde kırmızı veya koyu mavi, bordürlerde sarı, mor nadiren yeşil görülür³. İncelenen örneklerin üç adedinde krem (bej) renkli zeminle karşılaşmıştır. Lâdik halılarının

² www.konyaLâdik.bel.tr. Lâdik Halısı, 25.08.2011, saat: 11.35.

³ O. Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul, İnkilap Kitapevi, 1993, s. 134.

Foto 28. Mustafa Doğan'a ait Yan Halısı (20.yüzyıl).

da kullanılan renkler oldukça parlaktır. XX. Yüzyıla gelindiğinde erken dönem örneklerindeki renklerin yanı sıra sarı ve yeşil tonlar çoğalır⁴. Günümüz halılarının bütününde 13 renk hâkimdir. Lacivert, beyaz, kırmızı- koyu kırmızı, kiremit kırmızısı, açık yeşil, mor, mavi renkler ağırlıktadır. Son yıllarda badem yeşili renk de kullanılmaktadır. Dış ve kenar zeminlerinde kahverengi görülmektedir. Yöre halılarında siyah renkle ender karşılaşılır.

3.5. Kullanılan Motifler:

İncelenen örnekleri türler açısından seccâde tipi ve diğer türler (yan halısı, yastık halısı, taban halısı, paspas v.b.) olarak gruplamak mümkündür. Seccâdeler ya tek mihrap ya da üç mihraplıdır. Bu örneklerde mihrap kemeri ya doğrudan zemine oturmuş ya da sütuncelerle (direklerle) taşınmaktadır. Üç mihraplı örneklerde ortadaki mihrap daha geniş ve yüksektir. Kemerlerin üzeri âlemlidir. Kemerin üzerindeki boşlukta yörede *kirman* ya da *şapla*⁵ adı verilen motif ile simetrik ibrik motifi görülür. Seccâde

örneklerinde ayetlik bölümü ortadan kalkmış ya bu kısım ya da tabanlığa yan yana lale dalları yerleştirilmiştir. Bu motif Lâdik halılarının karakteristiğidir. Zemin genellikle üç bordürle kuşatılmıştır. Ortadaki geniş, diğerleri dardır. Dar kuşaklarda kink dal ve çiçekler, zigzag, meandr, zencerek yer alırken, geniş bordürde yörede *top lale* (açmamış lale) ve açmış lale motifleri alternatifli olarak dizilmiştir. Bazı yayınlar da top lâle motifine *Lâdik gülü*⁶ denilmektedir.

Lâdik halı örneklerinde karanfil veya sümbül motifleri ile de karşılaşılmaktadır. Bazı tek mihraplı seccâdelerde mihraptan aşağıya tek veya üç adet kandil motifi sarmaktadır. Tabanlıkta ters lale dalları ile Konya Kavak yöresi halılarda karşılaşılan bir dal, iri yapraklar ve ortada çiçekle son bulan kompozisyon görülür. Kavak halılarında bu motif üst üste yerleştirilmiştir.⁷

Yöresel olarak *köy halısı* ya da çift halı adı verilen ve evlenecek kızlara ailesi ve eşinin ailesi tarafından

⁴ Bekir Deniz, "Lâdik Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Sayı:46, Yıl: 12, İzmir, 1986, s. 15.

⁵ Örcün Barışta, "Sarayönü ve Lâdik'te Bulunan Türk Halılarından bazı Örnekler", *Vakıflar Dergisi*, XXV, Ankara, 1995, s. 230.

⁶ Meral Akan - Nurşen Ünal, "Konya Lâdik Halılarında Görülen 'Lâdik Gülü' Motifinin Analizi ve Çeşitli Biçimleri Üzerine Tespitler", *II. Uluslararası Türk El Dokumaları Sempozyumu*, Konya, 2009, s. 124.

⁷ Yrd. Doç. Dr. Melek Hidayetoğlu ile 14.10.2010 günü yapılan mülakattan.

Foto 29. Havva Doğan'a ait Yan Halısı (20.yüzyıl).

Foto 30. Lâdikli Ahmet Hüdai Ağa'ya ait köy odasında çift yan halı(20. yüzyıl)

Foto 31. Konya- Kadınhanı'nda dokunmuş Lâdik tipi yan halısı

birer adet verilen *yan halılar* üç veya dört göbeclidir (Foto 27 - 28 - 29 - 30). Benzer örnekler Sarayönü ile ilçeye bağlı köylerde, Konya merkezinde, Kadınhanı (Foto 31- 32.) Ilgın gibi ilçelerde de Lâdik tipi halılar dokutturulmuştur.⁸

Sedire veya yere yan yana serilen bu halılar göbeklerindeki süslemelerden dolayı *Tepsi- Zini göbek*

Foto 32. Konya- Kadınhanı'nda dokunmuş Lâdik tipi yan halısından detay.

(Foto 33.), *Vazolu* (Foto 34.), *Yıldız Göbek* (Foto 35.), ceylanlı, kirmanlı, mihraplı, İsfahan v.b. adlarla anılmaktadır. Göbekler sekizgen, oval, yıldız v.b. madalyon biçimlidir. Müzeden incelenen yastıkların kompozisyonlarında gamalı haç, nar veya haşhaş motifleriyle karşılaşılrken, geç dönem yastık halılarında yan halılarda karşılaşılan madalyon göbekli süslemeler görülmektedir (Foto 36- 37). Son yıllarda yapılan yastık örneklerinde ise desenler oldukça bozulmuştur (Foto 38).

XX. yüzyıl yan halı örneklerinin birçoğunda kısa kenarlarda yan yana ev ya da camiye benzer mimarili süsleme yer alır. Konya Etnografya Müzesi'nde kayıtlı 822 envanter nolu bir Seccâde Halı parçası üzerinde H.1321 tarihi ile karşılaşılmaktadır. Bazı geç dönem örneklerde (20.yüzyılın ortaları) Miladi tarih, Latin alfabesi ve harflere (dokuyucunun ismi olabilir) rastlanmaktadır.

3.6. Günümüz Lâdik Halıcılığının Sorunları:

Lâdik halıcılığı oldukça zor günler yaşamaktadır. Bu sorunlar şu şekilde belirtilebilir:

- Halıcılık ticari bir faaliyet olarak değerlendirildiğinden üretim, tüccarlar tarafından yönlendirilmektedir. Bu nedenle geleneksel özellikte üretim bitmiştir.
- Üretilen halıların yöre özelliği göstermediği gözlenmiştir. İran halı desen katalogları çıkarılmış ve siparişe göre üretim yapılmaktadır.

⁸ Bekir Deniz, *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*, Ankara, 2000, s. 130.

Foto 33. Sini(Zini) Göbekli Lâdik Taban Halısı- Osmanlı Halı Atölyesi'nde (21. yüzyıl)

Foto 34. Vazolu Lâdik Taban Halısı -Osmanlı Halı Atölyesi'nde (21. yüzyıl)

Foto 35. Yıldız Göbekli Halı- Gökkuşuğı Dinlenme tesislerinde (21. yüzyıl).

Foto 36. Lâdik- yastık halısı (20. yüzyıl)

Fotoğraf. 37. Lâdik- yastık halısı (20.yüzyıl)

Fotoğraf. 38. Havva Doğan'a ait yastık halısı (21. yüzyıl).

- Desenler Lâdik yöresi geleneksel desenler konusunda eğitim almamış veya bilinçsiz tasarımcılar tarafından hazırlanmaktadır.
- Yörede yaşayan ve yıllarca dokuma ile yaşamlarını sürdüren insanlar artık dokuma yapmak istemediklerini belirtmişlerdir.
- Herhangi bir denetleme mekanizması tespit edilememiştir.
- Halı satışı yapan tüccarlar satış yapamadıklarından şikâyet etmektedir ve mutsuz oldukları gözlemlenmiştir.
- Ucuz ve kalitesiz işçilik ile Çin piyasası halıcılığa el atmıştır. Bu nedenle yarışta var olabilmek için talebi hiç sorgulamadan uygulamak zorunluluğu bu sanatın ortadan kalkmasına sebep olmuştur.
- El sanatının yaşatılması için kurulan kooperatifler başarısız olmuşlardır.
- Mahalli idareler ve üretim- satış yapanların kaliteli örneklerin tanıtılmasında yetersiz kaldığı gözlenmiştir.
- Geleneksel motifler gibi teknik, malzeme ve renkler de terk edilmiştir. İran düğüm tekniği, pamuklu ve sentetik boyalı ipler tercih edilmektedir.

Öneriler;

- Öncelikle eldeki geleneksel özelliklerden hareketle, konunun uzmanları tarafından yozlaşmalar tespit edilerek üretim teknik, malzeme, motif ve renk açısından doğru yönlendirilmelidir.
- Doğru tanıtım yapılmalı ve projeler (Avrupa Birliği veya Mevlana Yerel Kalkınma Ajansı v.b.) desteğiyle geliştirilmelidir.
- Ülkeyi yönetenlerin ve bu ülkede yaşayanların geleneksel el sanatlarını yaşatma kaygısı olmalıdır.
- Yörenin halı özelliklerini yine yörede yaşayanların çok daha iyi bildiği kabul edilerek o yörede dokunması için her türlü kolaylık sağlanmalıdır.
- Üretici bilinçlendirilmeli, teşvik edici kredilerle hem işsizlik sorunu çözümlenmeli, hem de yöre insanının ekonomik refah seviyesi arttırılarak mutlu olmaları sağlanmalıdır.
- Türk halıcılığı kalitesinden ödün vermeden ve doğru tanıtım ile dünya halıcılığı rekabet edebilir bir pozisyona getirilmelidir.

4. Sonuç

Lâdik Halıcılığı, yazılı belgelerden anlaşıldığına göre XVII. yüzyıldan bu yana varlığını sürdürmektedir. Erken örnekler seccâde tipindedir. Bunun yanı sıra yan halı, yastık halısı v.b. örnekler de görülmektedir. Günümüzde Isparta'dan hazır çizilmiş desenlerle İran modelleri yaygındır. Günümüzdeki desen türleri şunlardır: Vazolu, Ceylanlı, Yıldız Göbek, Osmanlı, Saray Göbek, Tepsi Göbek.

Lâdik halılarının XVII. ve XIX. yüzyıldaki gelişimi Konya civarındaki Karaman, Karapınar, Aksaray, Kırşehir gibi yörelerin dokumalarını da etkilemiştir. Lâdik halılarının desen ve kompozisyon özellik-

leri bu yörelerde dokunan örneklerde de karşımıza çıkmaktadır. Bu örnekler İnce Lâdik'i, Karapınar Lâdik'i, Taşkale Ladik'i v.b⁹ olarak anılmaktadır.

Günümüz halıları İran halı desenli, sentetik boyalı ve İran düğümlüdür. Yıllarca halkın geçim kaynağı olmuş ve geleneksel bir sanat olarak yüzyıllarca sürdürülmüştür. Ne yazık ki bu araştırma vesilesiyle yaptığımız alan araştırmasında bir adet bile kurulu tezgâh bulamayışımız oldukça üzücüdür.

Halıcıların ellerinde bulunan son örnekler Amerika, Hollanda, Fransa ve İtalya'ya ihraç edilmektedir. Yurt içi satış % 5 kadardır.

Temennimiz her geçen gün sayıları azalan Türk el sanatlarından halıcılığın son ustaları hayattayken ve örnekleri henüz elimizdeyken, teknik, desen ve yöreye özgü halı terminolojisini kayıt altına almalı, günümüze ulaşan örneklerin desen tasarımları çıkarılarak yeniden dokutturulması, kullanılması ve gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır.

Kaynaklar

- Akan, Meral-Ünal, Nurşen (2009), "Konya Lâdik Halılarında Görülen 'Lâdik Gülü' Motifinin Analizi ve Çeşitli Biçimleri Üzerine Tespitler", *II. Uluslar arası Türk El Dokumaları Sempozyumu*, Konya, s. 121-128.
- Aslanapa, O. (1993), *Türk Sanatı*, İstanbul, İnkılap Kitapevi.
- Aslanapa, O. (2005), *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İstanbul.
- Barışta, Örcün (1995), "Sarayönü ve Lâdik'te Bulunan Türk Halılarından Bazı Örnekler", *Vakıflar Dergisi*, XXV, Ankara, s. 211-234.
- Barışta, Örcün (1999), "Karaman Taşkale Halılarından Örnekler", *Erdem*, Halı Özel Sayısı: I, Cilt:10, S. 28, s. 44-48.
- Deniz, Bekir (2000), *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yayınları*, Ankara.
- Deniz, Bekir (1986), "Lâdik Halıları", *Bilim Birlik Başarı*, Sayı: 46, Yıl: 12, İzmir, s. 13-18.
- Halıcı, F. (1985), "Lâdik Seccâdeleri- Ladik Carpets", *Antika*, S. 2, İstanbul, s. 6-11.
- Halıcı, F. (1987), "Halk Sanatının Belirgin Bir Örneği- Ladik Seccâdeleri", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Cilt:V, Maddi Kültür, Ankara: Başbakanlık Basımevi, s. 151-159.
- Küçükerman, Önder (1997), "Türk Halıcılığında Kimlik Korunması", *Arş*, Yıl:1, S. 3, Ankara, (Aralık), s. 40-47.
- Öztürk, İsmail (1999), "Türkiye'de El Halıcılığının Araştırılmasında Değerlendirme Ölçütleri ve Halkbilimsel Bilgilerin Önemi", *2000'li Yıllarda Türkiye'de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, s. 231-237.
- Yasa, Azize Aktaş (1997), "Konya'da El Halıcılığının Bugünkü Durumu ve Problemleri", *Arş*, Yıl:1, S. 3, Ankara, s.128-133.
- Yetkin, Şerare (1993), "Türk Halı Sanatı", *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Ankara, s. 311-328.

⁹ F. Halıcı, "Halk Sanatının Belirgin Bir Örneği- Ladik Seccâdeleri", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Cilt:V, Maddi Kültür, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1987, s. 158.